

Іван Смолюк*Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк)***Артем Смолюк***Луцький педагогічний коледж (м. Луцьк)*

ТЕХНОЛОГІЯ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРИ МІЖНАЦІОНАЛЬНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

У статті проаналізовано науково-педагогічну літературу, присвячену проблемі формування культури міжнаціонального спілкування майбутніх педагогів. Описано основні напрями дослідження поняття «культура міжнаціонального спілкування майбутніх педагогів» (розглядаючи її як інтегративну характеристику толерантної особистості, що відображає ставлення суб'єкта до самого себе як представника певної нації, сприймання системи цінностей іншої нації, уміння налагоджувати доброзичливі стосунки та дотримуватися загальнолюдських норм моралі, оволодіння специфічними знаннями особливостей інших культур і розкривається в адекватному поводженні з людьми різних націй). Дослідження особливостей розвитку культури міжнаціонального спілкування майбутніх педагогів супроводжується використанням сучасної технології науково-педагогічних досліджень, що включає: визначення критеріїв та рівнів сформованості культури міжнаціонального спілкування; діагностування сформованості культури міжнаціонального спілкування; виявлення відмінностей у значеннях досліджуваної ознаки з використанням статистичних критеріїв різної потужності.

Ключові слова: *культура міжнаціонального спілкування, технологія науково-педагогічних досліджень, критерії, рівні, діагностування, статистичний критерій.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Педагог – одна з найважливіших професій сучасного суспільства. Саме вихователь, учитель є тим першим представником суспільства, який делегує в духовний світ особистості його (суспільства) наукові знання, світоглядні цінності, культуру. На сучасному етапі розвитку незалежної України можна виділити ряд чинників, що детермінують процес підготовки педагога. Найважливішими з них є історичні, соціально-економічні, соціально-політичні та географічні. Їх значення включає такі елементи системи педагогічної освіти: організацію й управління, систему закладів освіти, вимоги до контингенту викладачів і студентів, змісту підготовки, методів і форм роботи.

Необхідність виховання культури міжнаціонального спілкування в наш час зумовлено усвідомленням всіма людьми зростаючої відповідальності за стан міжнаціональних відносин, гострої необхідності подолати небезпечні для долі країни тенденції і явища, прищеплення вміння наполегливо і послідовно боротися за задоволення інтересів усіх народів, базуючись на тому спільному, що їх об'єднувало і об'єднує, з тим, щоб їх рівність не обмежувалася лише конституційним рядком. Ключовим напрямом тут має стати виховання довіри до громадян різних національностей, духу розсудливості, громадянської зрілості і відповідальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних науково-психологічних дослідженнях культура міжнаціонального спілкування визначається важливою складовою професіоналізму педагога. Вимоги до професіонала розглядаються не тільки з точки зору його професійних вмінь та навичок, але, перш за все, з точки зору сформованості особистісних якостей, необхідних для виконання специфічних вимог обраної спеціальності до яких належить культура міжнаціонального спілкування. У трактуванні культури міжнаціонального спілкування Г. Назаренко виділяє три базові компоненти: етнічну свідомість і самосвідомість, етнонаціональну свідомість і самосвідомість, поведінку гуманного суб'єкта міжетнічних відносин. Т. Фогель розуміє даний феномен як духовно-моральну якість особистості, що дає змогу ефективно сприймати інтереси етносів, народностей у процесі економічного, політичного, соціального і духовного життя на принципах свободи, рівноправності, взаємодопомоги, миру і толерантності, що виявляється у шанобливому ставленні до інтересів, прав, самобутності великих і малих народів, у

підготовці особистості до свідомого життя у вільному, демократичному суспільстві, готовності й умінні йти на компроміси з різними етнічними, релігійними групами заради соціального миру у державі. Є. Степанов вважає культуру міжнаціонального спілкування невід'ємною складовою духовно-моральної сфери особистості, яка включає в себе систему світоглядних орієнтацій, що базуються на загальнолюдських цінностях, толерантному, глибоко поважному ставленні до людини іншої нації і іншої культури. Ю. Кушнір культуру міжнаціонального спілкування представляє як сукупність спеціальних знань про культуру, традиції та звичаї інших народів; поважне й толерантне ставлення до інших точок зору й цінностей, відмінних від власних; уміння долати труднощі в комунікативних та інших формах взаємодії із членами різних етнічних спільнот. О. Попова – як систему характерних, моральних ідей і уявлень особистості, форм і способів поведінки, специфічних видів діяльності, які здійснюються з метою взаємодії, поглиблення взаєморозуміння і взаємовпливу культур між людьми різних національностей. Т. Атрощенко розглядає культуру міжнаціонального спілкування як узагальнюючу характеристику суб'єкта спілкування, що володіє способами спілкування в багатоетнічному середовищі, які розкривають його участь у функціонуванні і розвитку соціальних і політичних інститутів, цінностей культури і норм спілкування з національними суб'єктами [1, с. 92 - 95].

Вважаємо, що найбільш точно й повно характеризує поняття культури міжнаціонального спілкування Н. Подчерняєва, розглядаючи її «як інтегративну характеристику толерантної особистості, що відображає ставлення суб'єкта до самого себе як представника певної нації, сприймання системи цінностей іншої нації, уміння налагоджувати доброзичливі стосунки та дотримуватися загальнолюдських норм моралі, оволодіння специфічними знаннями особливостей інших культур і розкривається в адекватному поводженні з людьми різних націй» [3, с. 195].

Мета статті – дослідити особливості розвитку культури міжнаціонального спілкування майбутніх педагогів з використанням сучасних технологій науково-педагогічних досліджень

Виклад основного матеріалу дослідження. На підставі сучасних уявлень про культуру міжнаціонального спілкування майбутніх педагогів, для виявлення її рівня у ході дослідження нами використовувалися такі критерії:

1. Критерій достатності знань про інші нації і народності.
2. Сформованість емоційних проявів (спроможність до співчуття, співпереживання, наявність (відсутність) позитивно забарвлених емоцій у спілкуванні з однолітками) незалежно від статі, раси, національності.
3. Позитивні дії у реальній та вербальній ситуації (активність у вирішенні проблемних ситуацій).

За підсумками виділених критеріїв було визначено такі рівні культури міжнаціонального спілкування студентів Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Високий рівень:

- студенти, які мають повні, суттєві, конкретні знання про інші нації і народності;
- вміють знаходити спільну мову з людьми і підтримувати хороші стосунки;
- виявляють спроможність до співчуття, позитивно забарвлені емоції у спілкуванні з однолітками інших національностей чи іншої статі;
- студенти, які вважають прояви громадянських якостей членів колективу інших національностей доречними і нормальними у будь-якій колективній життєдіяльності;
- впевнені, що різно-етнічний народ України за своїм психічним складом, менталітетом має переваги над іншими.

Середній рівень:

- студенти, які мають повні, суттєві, конкретні знання про інші нації і народності;
- проте не можуть з іншими людьми підтримувати хороші стосунки;
- рідко проявляється здатність до співчуття, позитивно забарвлені емоції у спілкуванні з однолітками інших національностей чи іншої статі;

- оцінюючи громадянина іншої держави намагаються знайти в нього хоча б якісь позитивні риси;
- намагаються припинити критику Української держави представниками інших національностей;
- певний час не вступають в контакт з різними народами, які вчинили випадки проти Української держави;
- вважають, що звичаї і традиції утруднюють міжнаціональне спілкування.

Низький рівень:

- студенти, у яких відсутні належні знання про інші нації і народності;
- здатність до співчуття не проявляється;
- не впевнені, що різно-етнічний народ України за своїм психічним складом, менталітетом має переваги над іншими;
- негативно оцінюючи громадян іншої держави намагаються говорити лише про ті недоліки, які виявляються тут і зараз;
- не терплять образу себе як громадянина Української держави;
- дуже рідко з'являється антипатія до представників інших національностей, які допускають випадки проти Української держави.

Опис констатувального експерименту. Дослідно-експериментальна робота проведена на базі Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки у групах ПО-41 та ПО-42 факультету педагогічної освіти та соціальної роботи. Мета констатувального етапу полягала у виявленні рівня культури міжнаціонального спілкування майбутніх педагогів четвертого курсу. Для цього було використано модифікований тест-опитувальник «Культура міжнаціонального спілкування майбутнього педагога».

Тест-опитувальник «Культура міжнаціонального спілкування майбутнього педагога».

Зазначте у кожному питанні найприйнятніший для вас варіант відповіді:

1. *Чи вважаєте ви публічні прояви громадянських якостей членів колективу інших національностей доречними і природними?*

А. Так, я вважаю ці прояви доречними і нормальними у будь-якій колективній життєдіяльності.

Б. Такі прояви вносять фальш у життя колективу, тому я їх не схвалюю.

С. Подібні прояви допустимі, але не повинні бути частими.

2. *Чи вважаєте ви, що різно-етнічний народ України за своїм психічним складом, менталітетом має переваги над іншими.*

А. Так, безумовно.

Б. Дивлячись над яким.

В. Не певен.

3. *Оцінюючи громадянина іншої держави в цілому негативно, чи намагаєтесь ви знайти в нього хоча б якісь позитивні риси?*

А. Так.

Б. Ні, оскільки не бачу у цьому сенсу.

В. Якщо погано його знаю, то намагаюсь.

4. *Негативно оцінюючи громадян іншої держави, чи намагаєтесь ви дотримуватись «певної міри».*

А. Так, намагаюсь підкреслити один найвиразніший національний «недолік».

Б. Ні, я завжди кажу про недоліки даної нації.

В. Намагаюсь говорити лише про ті недоліки, які виявляються тут і зараз.

5. *Чи задумувались ви над такими рисами українських громадян, які або недорозвинені, або відсутні взагалі, але не дуже необхідні в умовах сьогодення?*

А. Так.

Б. Ні, бо вважаю, що це справа спеціалістів або вищого керівництва.

В. Недоліки бачу, але сказати - сучасні вони чи ні - важко.

6. Яким чином ви реагуєте на критику Української держави представниками інших національностей?
- А. Визнаю критику, навіть коли вона не у всьому об'єктивна.
 Б. Критикую того, хто критикує державу, акцентуючи увагу на його етнічній та громадянській приналежності.
 В. Намагаюсь відвести критику.
7. Чи важко ви переносите образу себе як громадянина Української держави?
- А. Так.
 Б. Ні, не дуже.
 В. Зважаючи на те, від кого чую образу.
8. Чи з'являється у вас антипатія до представників інших національностей, які допускають випадки проти Української держави?
- А. Так.
 Б. Дуже рідко.
 В. Так, коли ці випадки необгрунтовані або дуже різкі й образливі.
9. Як надалі ви будете спілкування з різними народами, які вчинили випадки проти Української держави?
- А. При нагоді намагаюсь їх «державно» образити доступними мені засобами.
 Б. Деякий час намагаюсь не вступати з нами в контакт.
 В. Не звертаю уваги.
10. Як ви ставитесь до іноземних громадян, які критикують власну державу?
- А. Вважаю їх перекотиполем.
 Б. Ставлюся як до нормального явища.
 В. Схвалюю, якщо ця держава не з авторитетних.
11. Як ви розцінюєте процес розбудови Української держави і розширення національного спектра її мешканців?
- А. Цей процес іде сповільнено і непослідовно.
 Б. Розбудова відбувається нормально.
 В. У розбудові не спостерігається прогресу.
12. Чи заважають звичаї і традиції у міжнаціональному спілкуванні?
- А. В певній мірі заважають.
 Б. Дуже заважають.
 В. Не заважають.

Ключ до тесту

Номер питання	Варіанти відповідей		
	А.	Б.	В.
1.	2	0	1
2.	1	2	0
3.	1	2	0
4.	1	2	0
5.	2	0	1
6.	0	2	1
7.	2	0	1
8.	2	0	1
9.	2	1	0
10.	0	2	1
11.	2	0	1
12.	2	1	0

Результати тесту «Культура міжнаціонального спілкування майбутнього педагога» оцінювалися максимально у 24 бали, при цьому результат 16–24 балів – високий рівень, 8–15 балів – середній рівень, менше 8 балів – низький рівень.

Діагностовані якості оцінювалися нами за трьохбальною шкалою (0-2).

– "0" бал виставлявся тоді, коли якість проявлялася рідко чи була недостатньо вираженою.

– "1" бал виставлявся тоді, коли якість проявлялася часто і була достатньо вираженою.

– "2" бали виставлялися тоді, коли якість проявлялася постійно і була яскраво вираженою.

Таблиця 1.

Результати тесту «Культура міжнародного спілкування майбутнього педагога»

№ з/п	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Показники групи ПО-41	15	23	12	7	15	8	10	15	20	12	12	17
Показники групи ПО-42	10	9	22	5	17	9	14	11	7	12	18	9

Продовження Таблиці 1.

№ з/п	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
Показники групи ПО-41	20	13	7	10	18	23	10	7	7			
Показники групи ПО-42	18	7	22	10	18	11	6	22	15	12	8	10

Упорядковуємо отримані дані і підраховуємо суму балів по групах.

Таблиця 2.

Упорядковані показники культури міжнародного спілкування майбутнього педагога

№ з/п	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Показники групи ПО-41	23	23	20	20	18	17	15	15	15	13	12	12	12
Показники групи ПО-42	22	22	22	18	18	17	17	15	14	12	12	11	11

Продовження Таблиці 2.

№ з/п	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	Сума балів
Показники групи ПО-41	10	10	10	8	7	7	7	7				281
Показники групи ПО-42	10	10	10	9	9	9	8	7	7	6	5	301

Визначаємо кількість студентів, які показали різні рівні культури міжнародного спілкування за даними показниками.

Таблиця 3.

Розподіл студентів за рівнями культури міжнародного спілкування (до формувального експерименту)

Показник	ПО-41	ПО-42
	Кількість студентів	Кількість студентів
15–24	9 (43%)	8 (33%)
8–14	8 (38%)	12 (50%)
0–7	4 (19%)	4 (17%)

У ході дослідження ми отримали дані, що у групі ПО-41 переважає високий рівень культури міжнаціонального спілкування – 43%, низький рівень становить 19%. Щодо групи ПО-42, то тут переважає середній рівень – 50%, а низький становить 17%.

Визначимо середнє значення показника рівня культури міжнаціонального спілкування у кожній з двох груп [2, с. 61-64]:

$$X = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n X_i = \frac{1}{n} (X_1 + X_2 + \dots + X_n)$$

$$\text{Для ПО-41: } \overline{X} = 281 / 21 = 13,4$$

$$\text{Для ПО-42: } \overline{X} = 301 / 24 = 12,5$$

Отже, середнє значення показника рівня культури міжнаціонального спілкування студентів групи ПО-41 вище від середнього значення такого показника у групі ПО-42.

Для порівняння отриманих результатів ми використали Q-критерій Розенбаума [4, с. 42-44,48].

Обмеження критерію:

$$n_1 = 21, n_2 = 24,$$

$$n_1, n_2 \geq 11$$

$$n_1 \approx n_2, n_1, n_2 < 50$$

$$|n_1 - n_2| = |24 - 21| = 3 < 10, \text{ дозволяють його застосування.}$$

Сформулюємо статистичні гіпотези.

H_0 : рівень культури міжнаціонального спілкування групи ПО-41 не перевищує рівня культури міжнаціонального спілкування групи ПО-42.

H_1 : рівень культури міжнаціонального спілкування ПО-41 перевищує рівень культури міжнаціонального спілкування групи ПО-42.

$$S_1 = 2 \quad S_2 = 2$$

$$Q_e = S_1 + S_2 = 4$$

$$Q_k = \begin{cases} 7, (p = 0,05) \\ 9, (p = 0,01) \end{cases}$$

$Q_e < Q_k$, приймаємо H_0 - рівень культури міжнаціонального спілкування групи ПО-41 не перевищує рівня культури міжнаціонального спілкування групи ПО - 42.

Опис формувального етапу експерименту. Отримані дані стали практичною основою організації та проведення формувального етапу експерименту з виховання культури міжнаціонального спілкування. Групу ПО-42, яка показала на етапі констатувального експерименту нижчі показники ми взяли в якості експериментальної, групу ПО-41 – контрольної.

В ході формувального етапу експерименту ми проводили різні форми роботи (бесіди, дидактичні ігри, тренінги), орієнтовані на формування етики міжнаціонального спілкування майбутніх педагогів, розширення їх міжкультурної компетентності, набуття етнокультурного досвіду, навичок позитивної міжетнічної взаємодії. Зокрема з метою підвищення рівня етики міжнаціонального спілкування у студентів нами було запропоновано творче завдання: завершити розповідь педагога. Студентам експериментальної групи запропонували такий початок оповідання: "Якось, двері аудиторії відчинилися і біля дверей стояли дві смугляві дівчинки, мало схожі на тих, що сиділи за партами. Одна із них тихо вимовила, якісь незрозумілі слова (виявляється вона привіталася татарською), інша з цікавістю розглядала дітей. І викладач повідомила, що дівчатка із Криму. А далі майбутні педагоги, закінчували оповідання, безпосередньо чи опосередковано виявляючи своє ставлення до представників іншої національності. Завдяки даній методиці ми з'ясували загальне враження про ставлення наших студентів до однолітків інших національностей, і рівень сформованості культури міжнаціонального спілкування нашої академічної групи.

Також ми провели бесіду з метою визначення рівня знань студентів про інші нації і народності.

Бесіда проводилася за наступними питаннями:

1. Хто ви за національністю?
2. Якою мовою ви розмовляєте?
3. Які народи і яких національностей проживають у нашій країні?
4. Як ви думаєте, чим вони відрізняються?
5. Як ви розумієте поняття «міжнаціональне спілкування»?
6. Добре це чи ні, що в Україні проживають представники різних народів: українці, росіяни, білоруси, молдавани, роми, татари, грузини, німці...? Чому ви так думаєте?
7. Чи ускладнюють звичаї і традиції міжнаціональне спілкування?
8. Чи є у вас родичі іншої національності? Якої?

Результати дослідження показали, що студенти знають найближчі національні групи, але інформація про них обмежена. В процесі опитування вони, зазвичай, передають інформацію, отриману від оточуючих. Негативне ставлення до окремих національностей зумовлено батьківським впливом. У процесі бесіди знання студентів корегувалися.

Опис контрольного етапу педагогічного експерименту. Контрольний тест «Культура спілкування майбутнього педагога» показав наступні результати:

Таблиця 4.

Показники культури міжнаціонального спілкування за тестом «Культура спілкування майбутнього педагога» (після формувального експерименту)

№ з/п	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Показники групи ПО-41 (КГ)	23	22	20	20	18	17	15	15	15	13	12	12
Показники групи ПО-42 (ЕГ)	24	24	24	24	24	23	23	22	22	22	22	21

Продовження Таблиці 4.

№ з/п	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
Показники групи ПО-41 (КГ)	12	10	10	10	8	7	7	7	7			
Показники групи ПО-42 (ЕГ)	21	19	19	16	14	14	12	10	9	8	8	7

Для порівняння отриманих результатів ми використали U-критерій Манна-Уїтні [4, с. 49-50,53].

Обмеження критерію:

$$n_1 = 24, n_2 = 21,$$

$$n_1, n_2 > 3$$

$$n_1, n_2 < 60, \text{ дозволяють його застосування.}$$

Сформулюємо статистичні гіпотези.

H_0 : рівень культури міжнаціонального спілкування експериментальної групи не перевищує рівня культури міжнаціонального спілкування контрольної групи.

H_1 : рівень культури міжнаціонального спілкування експериментальної групи перевищує рівня культури міжнаціонального спілкування контрольної групи.

$$\text{Сума рангів } T_1 = 368; T_2 = 667;$$

$$T_2 > T_1$$

$$\sum_e R_i = 368 + 667 = 1035$$

$$\sum_r R_i = \frac{N(N+1)}{2}; N = n_1 + n_2 = 24 + 21 = 45$$

$$\sum_r R_i = \frac{45 \cdot 46}{2} = 1035$$

Таблиця 5.

Ранжовані показники культури міжнародного спілкування

№ з/п	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Показники групи ПО-41 (КГ)	23	22	20	20	18	17	15	15	15	13	12	12
Ранг групи ПО-41 (КГ)	39	35	29,5	29,5	26	25	22	22	22	18	15,5	15,5
Показники групи ПО-42 (ЕГ)	24	24	24	24	24	23	23	22	22	22	22	21
Ранг групи ПО-42 (ЕГ)	45	44	43	42	41	39	39	35	35	35	35	31,5

Продовження Таблиці 5.

№ з/п	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	Сума рангів
Показники групи ПО-41 (КГ)	12	10	10	10	8	7	7	7	7				
Ранг групи ПО-41 (КГ)	15,5	11,5	11,5	11,5	7	3	3	3	3				368
Показники групи ПО-42 (ЕГ)	21	19	19	16	14	14	12	10	9	8	8	7	
Ранг групи ПО-42 (ЕГ)	31,5	27,5	27,5	24	19,5	19,5	15,5	11,5	9	7	7	3	667

Загальна емпірична сума рангів співпадає з розрахунковою, отже значення проранжовані вірно.

Емпіричне значення U_e -критерію Манна-Уїтні

$$U_e = n_1 \cdot n_2 + \frac{n_x \cdot (n_x + 1)}{2} - T_x$$

$$U_e = n_1 \cdot n_2 + \frac{n_2 \cdot (n_2 + 1)}{2} - T_2$$

$$U_e = 21 \cdot 24 + \frac{24 \cdot 25}{2} - 667 = 137$$

$$U_k = \begin{cases} 165, (p = 0,05) \\ 142, (p = 0,01) \end{cases}$$

$U_e < U_k$, рівень культури міжнародного спілкування експериментальної групи перевищує рівень культури міжнародного спілкування контрольної групи.

Розподіл студентів контрольної групи за рівнями не змінився. Кількість студентів експериментальної групи, що належать до високого рівня культури міжнародного спілкування зріс на 34% переважно за рахунок студентів, що належали до середнього рівня і досяг показника 67%.

Таблиця 6.

Розподіл студентів за рівнями культури міжнародного спілкування (після формульованого експерименту)

Показник	ПО-41(КГ)	ПО-42(ЕГ)
	Кількість студентів	Кількість студентів
15–24	9 (43%)	16 (67%)
8–14	8 (38%)	7 (29%)
0–7	4 (19%)	1 (4%)

Висновок з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

Отже, формування культури міжнаціонального спілкування у студентів факультету педагогічної освіти та соціальної роботи вимагає створення клімату доброзичливості, радості спільної праці, доброти, симпатії. Саме такі умови життя майбутніх педагогів будуються за принципами поваги, збагачення досвіду спілкування з людьми різних національностей.

Великі можливості у формуванні культури міжнаціонального спілкування відкриває входження України в Європейський освітній простір. Ця проблема потребує окремого дослідження.

Джерела та література

1. Атрощенко Т. О. Розвиток культури міжнаціонального спілкування у студентському колективі / Т. О. Атрощенко // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. – Тернопіль, 1999. – № 6. – С. 92-95.
2. Статистические методы в педагогике и психологии : пер. с англ. / Дж. Гласс, Дж. Стэнли ; Под общ.рук. Л.И. Хайрусова ; Общ.ред. Юрий Павлович Адлер. – Москва : Прогресс, 1976. – 495 с.
3. Подчерняєва Н. Д. Культура міжнаціонального спілкування старшокласників: сутність поняття. (ISSN Online: 2312-5829) // Освітологічний дискурс. – 2017. – № 3-4 (18-19). – С. 194.
4. Сидоренко Е. В. Методы математической обработки в психологии / Е.В. Сидоренко. – СПб, 1996. – 220 с.

References

1. Atroshchenko T. O. Rozvytok kultury mizhnatsionalnoho spilkuvannia u studentskomu kolektyvi / T. O. Atroshchenko // Naukovi zapysky Ternopil'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. Seria: Pedahohika. – Ternopil, 1999. – № 6. – s. 92 - 95.
2. Glass Dzh., Stenli Dzh. Statisticheskie metody v pedagogike i psihologii. – M., 1976.
3. N. D. Podcherniaeva. Kultura mizhnatsionalnoho spilkuvannia starshoklasnykiv: sutnist poniattia. ISSN Online: 2312-5829. Osvitolohichnyi dyskurs, 2017, № 3-4 (18-19), – s. 194.
4. Sidorenko E. V. Metody matematicheskoy obrabotki v psihologii.– SPb, 1996, – s. 220.

Иван Смолюк, Артем Смолюк. Технология экспериментального исследования развития культуры межнационального общения будущих педагогов. В статье проанализировано научно-педагогическую литературу, посвященную проблеме формирования культуры межнационального общения будущих педагогов. Описано основные направления исследования понятия «культура межнационального общения будущих педагогов» (рассматривая ее как интегративную характеристику толерантной личности, что отражает отношение субъекта к самому себе как представителя определенной нации, восприятие системы ценностей иной нации, умения налаживать доброжелательные отношения и придерживаться общечеловеческих норм морали, овладения специфическими знаниями особенностей других культур и раскрывается в адекватном отношении к людям разных наций). Исследование особенностей развития культуры межнационального общения будущих педагогов сопровождается использованием современной технологии научно-педагогических исследований, которая включает: определение критериев и уровней сформированности культуры межнационального общения; диагностику сформированности культуры межнационального общения; выявление различий в уровне исследуемого признака с использованием статистических критериев разной мощности.

Ключевые слова: культура межнационального общения, технология научно-педагогических исследований, критерии, уровни, диагностика, статистический критерий.

Ivan Smoliuk, Artem Smoliuk. The technology of experimental research of the international communication culture development of future pedagogues. The scientific and pedagogical literature, devoted to the problem of the international communication culture forming of future pedagogues has been analyzed in the article. The main directions of the investigation of the concept “the international communication culture of future pedagogues” have been described. It is considered as the integrative characteristic of a tolerant personality, which reflects the attitude of the subject to himself as a representative of a certain nation, perception of the system of another nation’s values, the ability to establish benevolent relationships and adhere to universal human moral standards, specific knowledge of the characteristics of other cultures mastering and is revealed in the adequate treatment of people of different nations. The exploring of international communication culture of future pedagogues development features is accompanied by the use of modern technology of scientific and pedagogical research, including: determine criteria and levels of international communication culture forming; diagnosing of international communication culture forming; the discovery of differences in the values of the investigated feature by using statistical criteria of different power.

Keywords: international communication culture, technology of scientific and pedagogical researches, criteria, levels, diagnosing, statistical criteria.

Стаття надійшла до редколегії 22.11. 2018 р.